
SANKT OLAV

St. Olav utkommer en gang ukentlig. — Abonnement både for Inn- og utland tegnes på alle postkontorer eller direkte, skriftlig, i Ekspedisjonen, Akersveien 5. Abonnementspris kr. 2,50 pr. kvartal forskuddsvis betalt, — for utlandet tillegg av vedkommende lands avisporto. Opplagelser må være Ekspedisjonen i hende senest 14 dager før hvert kvartalsklifte. — Annonser må være innsendt innen mandag aften. — Manuskript innen fredag aften.

INNHold: Mannen fra ødemarken. — Til Maria. — Sommerminder i de døde maaned. — Om foreldrenes og statens rettigheter overfor barnet. — Varia. — Bokanmeldelse.

ST. OLAVS REDAKSJON, AKERSVEIEN 5 - OSLO — TELEFON 23743

RETT + OG + SANNHET

Mannen fra ødemarken.

På den tid sendte jødene fra Jerusalem prester og leviter til Johannes for å spørre ham: «Hvem er du?» Og han bekjente og nektet ikke, han bekjente: «Jeg er ikke Kristus». Og de spurte ham: «Hvad da? Er du Elias?» Og han sa: «Jeg er det ikke». «Er du profeten?» Og han svarte: «Nei.» Da sa de til ham: «Hvem er du? forat vi kan svare dem som har sendt oss. Hvad sier du om dig selv?» Og han svarte: «Jeg er hans røst som roper i ørkenen: *jevn Herrens vei*, som profeten Esaias har sagt.»

Og de som var utsendt var fariseere, og de spurte ham og sa til ham: «Hvorfor døper du da, dersom du ikke er Kristus, ei heller Elias, eller Profeten?»

Johannes svarte dem og sa: «Jeg døper med vann, men midt blandt eder står han som I ikke kjenner. Han er den som kommer etter mig, som har vært før mig og hvis skorem jeg ikke er verdig å løse.» Dette skjedde i Bethania på Jordans annen side, hvor Johannes døpte. (Joh. 1, 19—28).

Blandt Nansens udødelige ord til ungdommen hører også disse: «Jeg sier dere, frelsen vil ikke komme fra civilisasjonens jagende, larmende centrer. Den vil komme fra de ensomme steder. Historiens store reformatorer kom fra ødemarken . . . et liv som kan synes hårdt er lett å leve når en har et mål å arbeide for.»

Historiens store reformatorer kom fra ødemarken . . . fra ensomheten, hvor de hadde gjennomtenkt det som de vilde utføre, hvor de hadde prøvet og stålsatt sin

vilje mot fremtidens harde slag. Alle store bevegelser har gått ut fra personer som ved sin geniale og ubarmhjertige ensidighet helt og holdent hengav sig til det mål de hadde satt sig, uten å skue tilbake.

Folket har alltid elsket slike personer, slike helter såvel på det videnskapelige som på det religiøse område. I det almindelige sprog kalles de «rettlinjede, helstøpte personligheter». Det er menn som ikke kjenner personsforskjell, som våger å si sannheten selv til sine egne, som ikke frykter verdens mektige og som våger å kalle dem med det rette navn, uten hensyn til den gode tone. Slike personer blir aldri det som man i egentlig forstand kaller populære, deres virken trenger dypere inn i sjelene hvor de vekker ærefrykt, begeistring og kjærlighet, noget som står over popularitet.

En slik personlighet var også Johannes Døperen, mannen fra ødemarken, den ildnende folkepredikant, predikanten uten andre paramenter enn et lendbelte og et stykke kamelhud.

At Johannes vilde vokse til en stor personlighet var allerede forutsagt av Herrens engel til hans far Zakarias, mens denne forrettet sin prestetjeneste ved alteret. . . . «Han skal være stor for Herren og han skal ikke drikke vin og sterk drikk, og han skal fylles med den Helligånd like fra mors liv . . . og han skal gå i forveien for ham (Kristus) i Elias's ånd og kraft . . . »

Fra barnsben av hadde han forberedt sig til den enestående og ophøiede opgave Gud hadde kalt ham til. Han bodde i en liten landsby i Judeas bergegn, nogen kilometer fra Jerusalem. Overleveringen sier at

han var fra Ain-Karim. Av og til besøkte han vel med sin far, som hadde sin faste tempeltjeneste i Judeas hovedstad, Jerusalem, men tempeltjenesten selv kunde ikke begeistre ham. Alt var blitt for utvortes, og allerede som barn søkte han dypere, søkte han til menneskenes indre, til menneskenes *hjerte*.

Uavlatelig tenkte han over de ord som Herrens engel hadde sagt til hans far. Han kunde umulig beskjeftige sig med de tanker, som ellers pleier å opfylle ungdommens sinn. For sine kamerater er han for alvorlig. Han ønsker bare å leve for den opgave han er kallet til. Ånden driver ham. Han føler sig ikke lenger på sin plass, hverken i den larmende storby, Jerusalem,

Det er en røst av en som roper i ørkenen.
Rydd Herrens vei, gjør hans stier jevne.
Hver dal skal fylles, og hvert berg og hver
høide skal senkes,
og det krokelede skal rettes,
og de knudrede veier skal jevnes,
og alt kjød skal se Guds frelse.

Mektig lød hans profetrøst gjennom Judeas og Pereas egne. Folket følte at det i denne mann ikke fantes svik. Han forkynte uforferdet og sa folket sannheten. Hans flammeord tilintetgjorde den religiøse likegyldighet, og vakte hos alle som hørte ham be-

Tell et-Tawil

*det sted som antas å være det tidligere Bethania
på Jordans annen side.*

hvor gudsdyrkelsen er utartet til tomme ceremonier, eller i sin fødeby, hvor hverdagslivet krever for mange hensyn. Han lenges etter ensomheten, etter stillheten hvor han uavsladelig og uhindret kan la Guds kraft vokse i sig. Han drar hjemmefra, øst for Jerusalem til Judeas ødemarker, i nærheten av det Døde Hav. Der søker han sig en grotte i nærheten av en brønn og lever som en eremitt — klær og mat er bisak. Tanken på det kommende Guds rike, på at han selv skal være dette rikes forløper er det eneste som har verdi for ham. I ørkenen vokser han under den Helligånds virkning til den «sterke i ånden», som senere uten den ringeste motsetning til sitt personlige liv kan preke omvendelse og bot. Av og til besøkes han også av forbigående kjøpmenn, som bærer hans navn og ry over hele landet.

Tiden for hans forkynnelse er kommet. Han drar ut i hele egnen om Jordan og preker botens dåp til syndernes forlatelse således som det var skrevet i Profeten Isaia's talers bok:

geistring og ærefrykt. Han smigret ikke, han forferdet og sønderknuste heller sjelene med sitt veldige sprog. «Gjør bot, ti Guds rike er nær. I orme-yingel, hvem lærte eder å fly for den kommende vrede? Bær derfor frukter som er boten verdig . . . øksen ligger allerede ved roten av trærne, derfor blir hvert tre som ikke bærer god frukt, hugget ned og kastet i ilden.»

Men Johannes' stemme kunde også være en forståelsesfull førers og rådgivers stemme; især for dem hvis opriktige vilje han kjente. Og når folket da kom til ham og spurte ham: «*hvad skal vi gjøre?*» da lød det som fra Kristi egen munn: «*Den som har to kjortler dele med den som ingen har, og den som har mat, gjøre likeså.*» Tolderne formanet han til ikke å kreve mere enn det som av loven var foreskrevet. Selv krigsfolk kom til ham, ti heller ikke disse kunde høre på hans ord uten å bli grepet av det mandige sprog han talte. Og når soldatene spurte: «*Hvad skal vi gjøre?*» svarte han med en myndighet og med en kraft som ikke kunde motståes: «*Press ikke penger ut av nogen*

ved vold eller svik, og lad eder nøie med eders lønn.»

Han avviser på den mest taktfulle måte enhver ære som ikke tilkommer ham. Man kom til ham fra alle kanter: ikke bare fra Jordans egne, men også fra Jeriko og Jerusalem. Overalt hadde man hørt tale om Guds Rikes profet. Hans røst hadde satt alles sinn i bevegelse. Var man viss på at denne mann var Zakarias' sønn? Var han ikke plutselig trådt frem med sin forkynnelse? Jødefolket var trett av det romerske åk. Det lengtet etter «Guds Rike» som Jødene ikke kunde forestille sig uten stor verdslig makt og frihet, skjønt Johannes aldri hadde nevnt dette. Daglig kom der mange til prestene for å spørre hvad Johannes var for en profet. Var han kanskje Messias selv? Folket bad prestene å gå til ham, og be ham selv om forklaring.

«Hvem er du?» Og han bekjente og nektet ikke, han bekjente: «Jeg er ikke Kristus.» Det var en hebraisk talemåte for desto sterkere å betone at han ikke var Kristus.

«Hvis du ikke er Kristus, er du da Elias kanskje?» At prestene spurte slik var ikke noget å undres over, da det fantes en overlevering blandt folket som fortalte om Esaias's gjenkomst før Herrens dag. Denne overlevering støttet sig på Profeten Malakias's tekst: «Se, jeg sender eder Elias profeten, førenn Herrens dag kommer, den store og forferdelige: og han skal vende fedrenes hjerte til barnene og barnenes hjerte til deres fedre, forat jeg ikke skal komme og slå landet med bann.» (Mal. 4, 6). Dette spørsmål forbauset heller ikke dem som visste at han var Zakarias's og Elisabeth's sønn, ti en dobbel personlighet var ikke noget fremmed i den jødiske bevissthet. Johannes svarer igjen: *«Jeg er det ikke.»*

«Er du da Profeten?» Det var nemlig en annen tradisjon som talte om gjenkomsten av en av Israels store forsvarere som man simpelthen kalte «Profeten» (ved antonomasi) uten helt å vite om han var Samuel, Jeremias eller Moses selv. Også dette nekter Johannes. Nu blir jødene utålmodige og opfordrer ham til selv å si hvem han er. Rolig svarer profeten: *«Jeg er hans røst som roper i ørkenen: jevn Herrens vei, som Profeten Esaias har sagt.»*

Foruten det som vi overfor allerede har gjengitt av Esaias spådom vil vi her citere dens fortsettelse, som man sjeldnere pleier å anføre: «Hør! En røst av en som sier: rop. Og den annen svarer: «Hvad skal jeg rope? — Alt kjød er gress, og all dets herlighet som markens blomst. Gresset blir tørt og blomsten visner, men vår Guds ord står fast til evig tid. Stig

op på et høit berg, du Sions gledesbud. Opløft din røst med kraft, du Jerusalems gledesbud. Opløft den, frykt ikke. Si til Judas stæder: Se, der er eders Gud. Se, den Herre kommer med velde, og hans arm hersker . . . som en hyrde skal han vokte sin hjord, i sin arm skal han samle lammene, og ved sin barm skal han bære dem, de får som har lam, skal han lede.»

Johannes's opgave er den å være herold, å være forløper, å være røst, å være fakkel. Han skal være andres tjener og venn. Han skulde ikke selv være Lyset, men han skulde vidne om lyset, om solen, som er Kristus.

«Men hvis du ikke er Kristus, ei heller Elias eller Profeten, med hvilken myndighet døper du da?» Bare han som er sendt av Gud har myndighet til å forlate synderne. Johannes vet det og tilføier derfor straks: at han bare døper med vann. Hans dåp eller renselse har ikke den kraft å forlate synder, men den gjør bare hjertene mottagelige for bot og helliggjørelse. Han tyder derfor hen på ham som vil forlate synderne i sitt eget navn: *«Midt iblandt eder står han som I ikke kjenner. Han er den som kommer efter mig, som har vært før mig, og hvis skorem jeg ikke er verdig til å løse, Kristus, Guds Sønn.»*

Kristus burde vokse, Johannes forringes. Hans freidighet og enfold viser at han taler i sannhetens navn. Prestene spør ikke mere. De har fått klar beskjed om hvem han er, og derved er deres sendelse opfylt. Hvem denne person er som Johannes taler om i et mystisk sprog, det vedkommer ikke dem, iallfall ikke for øieblikket. De går fornøiet vekk for å meddele det høie råd hvad Johannes hadde svart dem. Dette skjedde i Bethania på Jordans annen side, hvor Johannes døpte.

Til Maria.

*«Lytt, Maria! Dig himlene hilser.
Ave Maria! Du beste av kvinner,
miskunds kilde, du dype, du rene!
Han som er engles og menneskers konge,
han som om alle verdener favner,
bøier sig til ditt bryst det skjære.
Signede mø! — Du er jorderikes ære!»*

(Lilja — efter F. Päsche).

Sommerminder i de dødes maaned.

Av SIGRID UNSET.

V.

«Solklot» — runde stener, tildannet med kunst, som har ligget oppaa gravene og nedi gravene, stenlabyrinter, indristede og indhugne tegn vidner om at solkultus har spillet en stor rolle i den hedenske tid paa øen. Ellers har nok mange forskjelligartede religiøse forestillinger levet side om side og er gaatt over i hverandre, som det altid er i hedenske samfund. Troen paa æserne, det som vi fra skoledagene er blitt lært op til at regne for «nordboernes gudelære», har vistnok hovedsakelig været en overklassereligion. Sagtens ikke alle guderne har været like meget aristokratiets guder, Frøi, frugtbarhetsguden, og Thor med hammeren og jotunkampene har vel været mere folkets guder end den gaadefulde Odin. Men for menigmand har selv de neppe staatt som slike plastisk utformede skikkelser med tydelige og karakteristiske aasyn, slik vi tror at vi kjender dem fra de islandske Eddakvad. For folketoen har de sikkert ruvet baade større og mere uklare, og sammen med troen paa dem levet levn av andre forestillinger om ældre guder og guddomme som var knyttet til bestemte steder og bestemte slechter.

Hvordan den tro var som knyttet sig til alle soltegnene kan vi ikke vite i enkelthetene. Vi kan bare skjønne at soldyrkelsen var ældgammel og har betydd en hel del i folkets liv.

Ett av de almindeligste soltegn er hjulet, og hvor solhjulet blir fremstillet med bare fire eker, faar vi et korstegn med en ring omkring. Da norderlandene var blitt kristnet blev det gamle solsymbol mange steder tillempet, og ringkorset opstod — kors, gjerne med en høi stamme og prydet med en cirkelformet ring med centrum i korsarmenes skjæringspunkt. Paa Gotland har det før været almindelig at det paa bondegaardene var reist op et slikt kors ute paa gaardsplassen, stammen høi og smekker som en mast, slik at korset med ringen omkring saaes over husenes tak. Sommetider var det et krucifiks som slik blev løftet høit op over hjemmet. Og beretninger fra gamle dager fortæller, hvordan det endda i begynnelsen av forrige aarhundrede var skikk at husfolket hver morgen holdt morgenbøn omkring gaardskorset, barna knælende inderst og de voksne staaende omkring, mændene med hatten for ansigtet. Husmoren svarte sine barn som bad om mellemmat i utide, at saa fik de ialfald først gaa ut og

si en bøn foran korset, saa skulde de faa. Et par slike kors staar endda, men det fortælles at efter reformationen var ialfald enkelte prester meget ivrige for at faa dem væk; folk drev overtro i forbindelse med dem og bildte sig ind, lykken vilde vike fra gaarden, hvis gaardskorset faldt ned og ikke blev sat op paa nyt.

Paa mange av gaardene gik det sagn, at det første gaardskors var blitt reist av den første bonden som hadde tat imot kristendommen. Han hadde sat det op, baade som en trosbekjendelse og som en utfordring til de av naboerne som ikke vilde vite av den nye tro paa øen.

Gotlendingerne i middelalderen hævdet at det var St. Olav — Sant Aulā — som hadde kristnet deres ø og de dyrket ham som en av sine vernehelgner. Snorre og Gutersagaen stemmer overens i hovedtrækkene, naar de fortæller at Hellig Olav paa sin flugt fra Norge sommeren 1029 laa en tid med skibene sine i en havn paa østkysten, der hvor der nu ligger en liten ladeplass og en stor cementfabrik, Slite, og hvor der endda staar en gammel bygning paa en høide nord for viken — efter sagnet skal det være resterne av den kirken som St. Olav bygget her. Naturligvis lot kongen et trolld opføre bygningen, sier sagnet, og som han pleiet lovet han at honorere bygmesterens arbeide med sol og maane eller sit eget hjerte og sine øine, hvis ikke han før kirken blev færdig hadde gjettet hvad trolldet het. Og som sedvanlig kom han til at høre trolldkjæringen bysse barnet sit inde i berget, og hun nævnte mandens navn, saa kongen slap atter en gang godt fra sine aparte byggekontrakter.

Et andet sagn om Olavs kirkebygning paa Gotland sier imidlertid, at de av guternes høvdinger som allerede var kristne søkte op kongen, da han laa i havnen der, og de talte meget med den norske konge om Troens sak der paa øen, de gav hverandre gaver efter tidens skikk, og sammen med disse kristne høvdinger, Ulmer til Manegaards og Ormika av Hejnum og flere stormænd lot kongen bygge op Akergarns kirke paa neset som endda heter St. Olovsholm, og redigerte, eller hjalp til at redigere den gotlandske kristenret.

De siste kommer sagtens sandheten noksaa nær. Mange av de gotlandske sjøfarende stormænd var blitt kristne i utlandet, og allerede omkring aar 1000 har

der været flere kristne kirker paa Gotland. Men der er ingen grund til at tvile paa at St. Olav brændende ivrig har sat sig ind i forholdene paa øen under denne sidste brytningstid mellem kristendom og hedenskap, at de kristne guter har raadført sig med ham. Er det noget som fremgaar klart av sagaerne om St. Olav saa er det netop at han har hat en evne — eller rettere sagt en mangel paa evne — som karakteriserer saa mange helgner: han har manglet evnen til at synes noget var ham uvedkommende. Da rygtet om hans hellighet bredte sig i Norden krævet guterne sin del i ham — de viste frem Olavskilder og stener som skulde bære merker efter kongens knær, det han hadde knælet og bedt, og de fleste, kanske alle, Gotlands kirker har hat sit Olavsbillede. En hel række av de vakreste St. Olavsfremstillinger som er blit reddet fra middelalderen er netop fra Gotland.

Ingen steder fra i Norden er der blit bevaret en saan rikdom av den middelalderlige kirkekunsts skatter som her fra Gotland. Jeg har alt nævnt, hvor tætt stenkirkerne ligger utover den lille øen. Flere av dem er store som små kathedraller. Mange av de mindre landskirker bærer merker av ombygning — et litet romansk skib har faat et vældig gothisk kor, og planen har vel været at bygge om den lille gamle kirken stor og prægtig. Mange steder er der i muren fældt ind stener med relieffer fra en nedrevet ældre kirke. De gotlandske stenhuggeres ry har gaat ut over landene omkring, og døpefonter fra gotlandske billedhuggerverksteder findes baade paa fastlandet i Sverige og i Danmark, saavidt jeg husker ogsaa i de gamle norske landskaper ved Skagerakkysten. Der er rike levninger av smijernsarbeider, glasmaleri, kalkmaleri og træskulptur, baade rent dekorative ting, utskaaret kirkeinventar og statuer. Som sig høyr og bør, har billedhuggerne fra Hvite Stjernes ø med særlig ømhet og aandfuld opfatning fremstillet Jomfru Maria, Havets Stjerne. Der er saare skjønne statuer av hende med Barnet paa fanget, «Sedes sapientiæ», visdommens sæte. Men endda skjønnere er de Mariastatuer som har hørt til korsfæstelsesgrupper, av moren staaende under Kristi Kors. Slanke og ranke som søiler, voksende op av klædningens gothisk fornemme folder staa der Den sørgende Maria fra Hamra kirke, med det deilige smertefulde ansigt bøiet litt mot haanden som hun har løftet op mot sit kind. Blomstragtig slank og høi, med hænderne knuget sammen mot brystet og det fine lille hode lutende som en blomst paa stængelen er Mater Dolorosa fra Øja. Guterne hadde reist disse billeder av Martyrernes dronning i de dager da deres ø var rik og mægtig og lykkelig, og

billederne av kraft og stilhet i lidelsen stod der, da ulykken kom over øen.

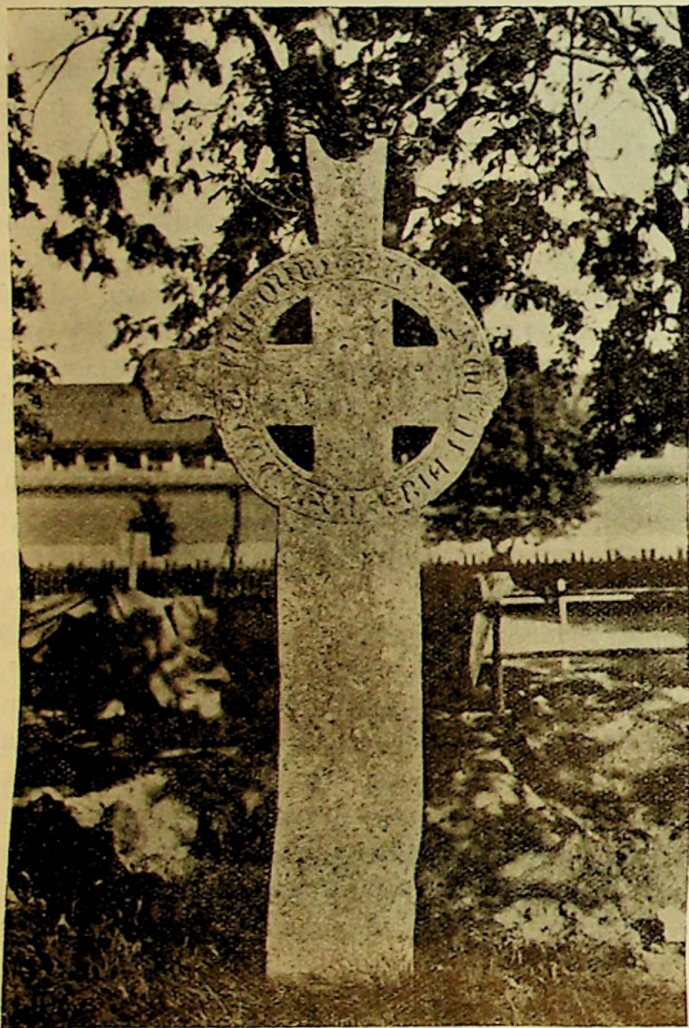
Det var sommeren 1361. Der var krig mellem Danmark og Sverige, og den danske konge Valdemar Atterdag hadde tat igjen Skaane og Blekinge fra svenskerne aaret før. At han næste gang vilde vende sig mot Gotland var klart, den svenske konge hadde sendt bud til guterne og bedt dem gjøre sig rede til at ta imot fienden. Den historiske sandhet later til at være, det rike, kosmopolitiske Visby hvor handelshuser fra alle land i Nordeuropa hadde sine filialer var ikke villige til at vaage det ytterste for at bli ved at være skattskyldige til kong Magnus av Sverige, istedetfor til kong Valdemar av Danmark. Visby blev haardt brandskattet, da Valdemar hadde indtatt byen, men allerede dagen efter har han fornyet dens privilegier, git handelsmænd fra Visby visse rettigheter i danske byer, og det ser ikke ut som om Visby har lidt svært meget ved at byen kom under dansk herredømme.

Mellem den halvtyske hovedstad og den gutsche landsbygd hadde der allerede før været sterk spænding og flere konflikter. De rike gotlandske bønder som i den tidligere middelalder hadde sittet som smaakonger paa sine herregaardslignende, stenmurte gaarder og drevet rederi i stor stil kunde ikke klare konkurransen med hansastadens storkjøpmænd, og øens eksport av tømmer og tjære, fisk og landbruksprodukter kom i hænderne paa byfolket, og den almindelige velstand utover bygderne gik tilbake. Men endda var Gotland et rikt land og de store bønder høvdinger hjemme i bygdene sine. Og det var hovedsakelig bønderne som reiste sig og grep til vaaben, da Valdemar gjorde landgang i juli 1361 paa vestkysten og marsjerte indover øen mot nordøst for at angripe Visby fra landsiden.

Ved Mästerbo kirke, hvor hovedveiene fra nord til syd og fra vest til øst støter sammen blev den danske invasionsarmé mødt av en bondehær. Men bøndernes styrke var langt underlegen i antal; det var en haabløs kamp mot en overlegen hær som for en stor del bestod av leietropper, fagutdannede soldater. Guterne kjæmpet forgjæves, og det har de kanskje selv skjönt allerede tidlig under slaget. For siden sa folkesagnet at Valdemar hadde hyret en troldkjærring til at sitte under Ajmunde bro, som bondehæren toget over, og hun hekset mod og manddom ut av guternes hjerter; det var derfor de tapte slaget.

Nær slagmarken ved Mästerbo staa de to første av stenkorsene som er blit reist til minde om Gotlands ulykke. Det er store enkle stenkors med ring omkring korsarmene, og de har ingen indskrift.

To dager efter blev Valdemars tropper møtt av bondehærens hovedstyrke utenfor selve Visbys mur. Byen var blitt sat i forsvarsstand, forstæderne brændt saa invasionsarméen ikke skulde finde husly der, og byborgerne hadde vel ogsaa stillet forsterkninger til bondehæren. Paa sletten omkring Soberga nonnekloster stod den store dræpning. Det blev sagt at 1800 guter skal

Visby. Valdemarskorset.

være faldt der. Opgaven er blitt dradd i tvil, for mandefaldet syntes saa usandsynlig stort i forhold til det man ellers kjender til om middelalderlige slag og efter øens størrelse. Til massegravene omkring «Valdemarskorset» for nogen aar siden blev aapnet og undersøkt. Fundene fortæller om det dødsens raseri som gutterne mødte den fremmede voldsmand med.

Slaget stod den 27. juli, midt paa heteste sommeren, og for at hindre at pesten skulde følge efter de andre ulykker er likene av de faldne blitt kastet ned hulter til

bulter i store gruber og læsket kalk fylt paa efterhvert. Bare det øverste lag av lik er blitt lagt i rader og rækker, strakt ut, side om side. Der har ikke været tid til at ta brynjerne av de døde: omkring de grinende skelettdeler i museet sitter hætterne av sammenrustede jernringer og brystbedækningens plater. Kranierne er gjennomhullet av pilskudd, sønderhugget i kjakerne, hugget av i næsebenet, læggben er hugget av i fotroten. Og den anatomiske undersøkelse av en række skjeletter har git til resultat, at bondehæren, efter denne stikprøve at dømme, har bestaatt av omtrent halvdelen voksne mænd i det middelalderen forstod ved vaabenfør alder. Den anden halvdel har været gutter, ned til 12 aar, gamlinger hvis tandløse kjæver alt hadde grodd sammen der tænderne var faldt ut — et enkelt skelett er av en pukkelrygget mand, et andet av en krøpling med et benbrudd som er grodd galt sammen — og ikke saa faa kvinder. Bønderne har gaatt mand av huse, de har kjæmpet som rasende og tapt, og stridsmænd og barn og kvinder og gamle og syke er vandret sammen ned i fællesgravene under benediktinerindernes klostermur.

Mellem gravene er saa Valdemarskorset blitt reist. Det er et høit ringkors av hvitaktig kalksten. Den korsfæstedes billede er ristet ind paa det og ringen bærer en omskrift paa latin. Oversat lyder den: «Herrens aar 1361, paa tredje dagen efter Jacobmesse, faldt de her begravne guter for danskernes hænder utenfor Visbys porter. Bed for dem.»

Folkesagnet har ikke villet slaa sig til ro med den tanke, at en slik ulykke kunde ske, uten forræderi. To forskjellige sagnkredse løper sammen ved Jomfrutaarnet i Visby stadsmur. Efter den ene var forræderen Nils Guldsmed i Visby; det var hans skjønne og hovmodige datter som fattet hat til byfolk, fordi de rike raadsmænd og deres husfruer saa hende over hodet. Saa drog far og datter til Danmark, Nils Guldsmed egget Valdemar til toget mot Visby ved at fortælle om byens uhyre rikdom: «Swinen äta af silfvertrog, och paa gullten hustruna spinna.» Nils Guldsmed og hans datter kom tilbake til Visby med danskehæren. Og da Valdemar utpaa høsten igjen seilet fra øen, brøt Visbyborgerne en nat ind i guldsmedens gaard, dræpte ham og slæpte datteren ut til jomfrutaarnet, muret hende inde der og lot hende sulte ihjel.

(Forts.).

«Gud gir den trette kraft, og den som ingen krefter har, gir Han stor styrke.» Es. 40, 29.

Om foreldrenes og statens rettigheter overfor barnet.

Av Pastor H. IRGENS.

Om Kirkens krav angående barnenes opdragelse skal jeg ikke tale nærmere. Det ligger utenfor rammen av denne artikkel. Jeg skal nøie mig med å minne om at det er Kirken som ved dåpens Sakrament skjenker barnet det *overnaturlige* liv og at Kirken følgelig krever myndighet over de døptes overnaturlige livsutdanneise.

Vi har sett hvorledes foreldrenes rett til barnets opdragelse er ukrenkelig. La oss nu se hvorledes dette virker i forholdet til *skolen*. — Hvad er skolen? Ut fra de foreldrerettigheter vi har fastslått, kan skolen best defineres eller betegnes som en hjelpende institusjon, som tilbyr foreldrene sin tjeneste for å bistå dem i opdragelsens veldige opgave.

I sin før omtalte rundskrivelse fremholder Paven «at skolen er opstått efter initiativ av familien og Kirken lenge før statens mellemkomst». — Han sier videre: «Når vi derfor ser hen til skolens historiske opprinnelse, er skolen fra begynnelsen av en hjelpende og utfyllende institusjon i familiens og Kirkens tjeneste.»

Skolen kan altså anskues som et bekvemt og hensiktsmessig middel som foreldrene tar sin tilflukt til for å fremme barnenes fullstendige opdragelse og utvikling. Fordi foreldrene selv mangler tid eller kyndighet og kunnskaper lar de sig bistå av andre forat opdragelsesoppgaven må fullføres på beste måte. Men foreldrene har en absolutt rett til å overvåke og kontrollere en undervisning, som gis i deres navn. Og de har følgelig rett til å velge på hvilken skole de vil sette sine barn — eller å foretrekke huslærere.

Hvad angår valg av skole vil naturligvis kristne foreldre være bundet av forpliktelser som kan begrense deres valg. Men ingen kan frata dem retten til å hindre barnets innmeldelse på en skole hvor dets religion eller moralske liv kan utsettes for fare.

I Frankrike har man i forrige århundre fra katolsk side efter standhaftige kamper opnådd — *den «frie skole»* — d. v. s. katolikkenes rett til å holde skoler — fra folkeskoler til universiteter. — En av den «frie skoles» store forkjempere, den lærde og fromme grev Montalembert har uttalt følgende: «*Hvis jeg var far, vilde jeg heller se mine barn forsumpe i uvidenhet og lediggang hele deres liv, enn jeg vilde la dem løpe den samme risiko som jeg selv var utsatt for ved min skolegang på gymnasiet.*»

Dette er et kampord — et ord i stridens hete, men

som uttrykk for foreldres livsvurdering og omsorg for det moralske livs beskyttelse bør det studeres.

Er da foreldrenes rettigheter over barnet uinnskrenket? Nei, barnet er ikke foreldrenes *gjenstand*. Barnet har også rettigheter! Det har rett til opdragelse. Svikter foreldrene sin opgave og plikt, da bør staten gripe inn med undersøkelser, advarsler og straff — ja, det kan endog være riktig at staten tar barnet fra foreldrene og anbetror dets opdragelse til andre — privatfolk eller institusjoner. —

Men før vi går over til å behandle spørsmålet om statens rettigheter overfor barnet, vil det være gagnlig å gi en definisjon av staten og dens formål.

Det hersker stor meningsforskjell om hvad som forstås ved staten. For nogen er staten ensbetydende med regjeringen — for andre er den sammensatt av regjering og borgere, for andre er den samfundet — for andre igjen er den sammenfatningen av et helt system — fascismen eller kommunismen. De fleste av oss bruker vel ordet i to betydninger — staten = samfundet, overfor hvilket vi har adskillige plikter, staten = regjeringen — myndighetene som i avisene stadig får høre om hvad den må sørge for. Skulde vi definere staten, tror jeg vi kunde si: *Staten er det samfund som er sammensatt av en mangfoldighet av familier og som har til opgave å virkeliggjøre det felles gode, som er nødvendig for alle borgere.* Dette er den definering *Aristoteles* gav.

Staten har altså til formål å fremme det almindelige vel, som alle er tjent med, og som de enkelte ikke er istand til å sikre sig på egen hånd — til eks. beskyttelse av liv og eiendom, mot ytre fiender og mot ugjerningsmenn.

Statens opgave er først og fremst å sørge for borgernes sikkerhet, så de i fred kan utøve alle sine rettigheter, så den almindelige velstand kan fremmes. Dette bør ikke skje ved direkte inngrep, men ved å skaffe familien og dens erhvervsmuligheter forhold som begunstiger deres fysiske, intellektuelle og moralske utvikling. Staten skal sørge for det almindelige vel, ikke for de personlige goder — som mat, klær og bolig — men den skal hjelpe frem forhold hvorunder borgerne lettere kan skaffe tilveie disse goder. Dog inngår i statens opgaver — beskyttelse av de svake.

Statens alkoholpolitikk har ikke til formål å skaffe mig den vin jeg liker, men å sørge for en ordning av

alkoholkonsum og omsetning som svarer til det almindelige vel.

Ut fra disse synspunkter vil vi nu se hvorledes staten faktisk stiller sig til barnets undervisning og opdragelse, og derefter vil vi vurdere dens standpunkter.

(Fortsettelse).

VARIA.

Porsgrunn.

Innvielsen av St. Josephs hospital i Porsgrunn foregikk torsdag 3. desember — den kirkelige innvielse om morgenen efter messen ved hans højærverdighet apostolisk administrator Irgens — den offisielle åpning kl. 12 middag i nærvær av en rekke autoriteter og innbudne, ialt ca. 80 personer. Tilstede sås bl. a. fylkesmann Hallager, Porsgrunns viceordfører Martin Hansen, borgermester Kjølseth, formannskapetets medlemmer, fylkeslæge Moe, fylkeslægeforeningens formann, dr. Bjöckmann, stadsfysikus Backer, stadslæge Birkeland, overlæge Nitter og distriktslæge Erichsen. Av tilstedeværende geistlige sås foruten administrator Irgens også pater Lutz og sogneprest Recktenwald. Blandt de tilreisende gjester nevner vi tillike provincialpriorinnen, Mère Zoë, den første priorinne i Porsgrunn, søster Sophie, samt de nuværende priorinner i Drammen og Halden, søster Margrethe Marie og søster Hildegard, som begge har tjenestegjort i Porsgrunn i sin tid. Endelig må nevnes hedersgjesten — søster Birgitte, som på denne dag fylte sitt 90. år, og tillike sammen med hospitalet i Porsgrunn feiret sitt 40. års jubileum. Gjестene samledes i den store og rummelige korridor i 2nen etasje, hvor der var anordnet et par festlige langbord med forfriskninger. Byggekomiteens formann, disponent Carl P. Wright ønsket gjestene velkommen og gav en utførlig historikk over byggets tilblivelse. Han minnet om at hospitalet i august iår kunde feire sitt 40. års jubileum, idet St. Josephssøstrene begynte sin virksomhet i Porsgrunn i 1891. Søstrene førte i de første år en ambulerende tilværelse, inntil man i 1894 overtok den gamle Høegh-gård, som efter forskjellige utvidelser og forbedringer var blitt til det nuværende hospital. Ved Norsk Hydros nyanlegg på Herøya med økede krav til byen også med hensyn til sykepleien, blev spørsmålet om nybygning aktuelt, og disponent Wright henvendte sig da til provincialpriorinnen for å søke en sådan plan realisert. Av livsforsikringsselskapet Glitne fikk man et større lån, og anbudsinnbydelsen utgikk i mai 1930, opførelsen begynte i juli samme år, og i mai iår var nybygget under tak. Den bebyggede grunnflate utgjør 370 kvm., og det samlede gulvareal er 1710 kvm. Ved utsprenkning av tomten var fjernet ialt 2500 kubikkmeter sten, og hertil var medgått 1000 kg. dynamitt. Som den der hadde fulgt bygget fra første dag, vilde Wright uttale, at der her fra alle hold var ydet et fremragende arbeide. Hele anlegget kom på ca. 220,000 kr., og det var her ved privat initiativ tatt et overordentlig stort løft til byens beste. Han rettet tilslutt en personlig takk til St. Josephssøstrene for dette, og anmodet den katolske kirkes administrator i Norge om å foreta innvielsen. Pastor Irgens uttalte sin store glede over å få være tilstede ved denne anledning i nærvær av så mange fremtredende representanter fra distriktet og St. Josephssøstrene, spesielt søster Birgitte, som idag var 90 år, og som efter et livs arbeide i det gamle hospital flytter over i det nye. Med alle gode ønsker for

fremtiden og den varmeste anerkjennelse til alle for utført arbeide og et mønstergyldig anlegg, erklærte administratoren det nye hospital for åpnet, og utbragte en skål for arkitekt Per Nordan. Arkitekt Nordan svarte med å utbringe en skål for lægene, uten hvis arbeide et hospital, om det er aldri så godt planlagt og bygget, ikke kan utføre sin funksjon, og adresserte skålen til dr. Birkeland, som på byens lægers vegne uttalte en varm takk til St. Josephssøstrene for deres arbeide i sykepleiens tjeneste, under hvilket de hadde erhvervet sig lægenes høieste anerkjennelse og sympati. Sogneprest Recktenwald takket på søstrenes vegne, og overbragte fra dem en spesiell takk til de kommunale myndigheter for all velvilje og imøtekommenhet og adresserte, med ønsket om at det gode forhold måtte vedvare, skålen til viceordføreren. Viceordføreren, Martin Hansen, svarte med en takk og alle gode ønsker fra byen, og uttalte, at det var bare ganske naturlig, at kommunen vilde forsøke å gjøre litt til gjengjeld for det private initiativ som her var gjennomført. Pastor Irgens utbragte tilslutt en særskilt skål for søster Birgitte i anledning hennes 90-års-dag, og denne fikk naturligvis begeistret tilslutning. Efter høitideligheten beså gjestene det prektige anlegg, og der falt fra mange — ikke minst fra de fremmøtte læger — begeistrede utbrudd over nybyggets praktiske og sanitære innredning.

Arcturus.

BOKANMELDELSE

G. K. Chesterton: Det evige menneske. Oversatt av Sigrid Undset. H. Aschehoug & Co. 450 sider, kr. 10,00. Innb. kr. 12,25.

Sigrid Undsets oversettelse av «The everlasting man» er på sin vis en bedrift. Ikke bare fordi selve oversettelsesarbeidet har budt på meget store vanskeligheter, men fordi det å få denne vektige og vekkende bok utgitt hos oss — hvor forleggerne naturlig nok har angst for det meget gedigne stoff i så store mengder — sikkert har krevet sin innsats.

Fru Undsets forord, som kommer til slutt i boken, er godt og instruktivt, og hun har gjort rett i å la Chesterton tale for sig selv før hun taler om ham.

Det er fire år siden «The everlasting man» kom ut, og den er blitt stående som et centralt verk i Chestertons produksjon.

Mere og mere har han i de siste år følt sig som korsfareren der verner den hellige grav mot de vantro, og hvis ekstase ikke kjenner annen hindring enn døden.

... Om man er enig med ham eller uenig — man kan ikke undgå å bli beriket av hans bok, å få nye utsiktspunkter for sine historiske og naturvidenskapelige opfatninger — å fornemme store avsnitt av den som en merkelig åndelig opplevelse.

Også rent sproglig og stilistisk er «The Everlasting Man» av sjelden art. Chestertons prosa vinner stadig i fylde og tonedybde; neppe nogensinde er alliterasjonen brukt med en slik virtuositet i ubunden stil, neppe nogensinde er sprogets rytmikk mestret med rikere klangresultat. Det er som om boken er sprunget fullt ferdig ut av en åndens henførthet som gir den dikterverkets flukt og den store tenknings vekt. — Og det har lykkedes fru Undset å bevare merkelig meget av dens egenart i oversettelsen.

C. J. H. i «Morgenbladet».

Sigrid Undsets oversettelse av Chestertons bok er intet mindre enn et mesterverk, den er ikke en oversettelse, men en gjensføddelse i en kvinnes sinn av mannens ord ...

Emil Smith i «Dagbladet».